

Олександра СТАСЮК
*доктор історичних наук,
старший науковий співробітник відділу новітньої історії
Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2957-0432>
e-mail: ol_stasuk@ukr.net*

ЖІНКИ В ОРГАНАХ РАДЯНСЬКОГО НАРОДОВЛАДДЯ (НА ПРИКЛАДІ УРСР 1940–1980-х РОКІВ)

Простежено здобуття українськими жінками політичних прав в історичній ретроспективі, відзначено складність і дискретність процесу. Наголошено, що першими виборчі права одержали українські жінки в межах Російської імперії (1917), але не змогли ними скористатися вповні через більшовицький переворот, який повернув країну до старої диктаторської системи правління.

Зазначено, що західноукраїнські жінки в умовах міжвоєнної Польщі зуміли стати активними учасницями процесу, виборовши представництво в польському сеймі й сенаті під час двох виборчих каденцій 1928 р. і 1930 р. Констатовано, що хоча і йдеться лише про трьох представниць жіночої статі (О. Левчанівську, М. Рудницьку та О. Кіселевську), проте це був справді дієвий і найяскравіший приклад участі українських жінок у представницьких органах влади за умов відносно демократичної системи.

Висвітлено роль українських жінок у представницьких органах влади УРСР повоєнного періоду. Проаналізовано обов'язки жінок-депутаток та їхнє становище в суспільстві. На основі матеріалів державних архівів і наративних джерел показано реальне становище жінок-депутаток та неможливість реалізації ними депутатських повноважень в умовах командно-адміністративної системи та жорсткого партійного диктату.

Наголошено, що, попри голосні заяви радянського керівництва про активну участь жінок у суспільно-політичному житті країни, радянське жіноче представництво у владі значно поступалося чоловічому і сягало лише 30–35 %. Однак зауважено, що якщо брати до уваги, що впродовж усієї історії людства не існувало прикладу паритетного гендерного урядування, і ситуацію в інших державах, де жінки взагалі не мали виборчих прав, то радянська статистика справді вражає. Наведено статистичні дані, що стосуються кількості жінок у представницьких структурах і виконавчих комітетах рад різних рівнів. Вказано чинники, які сприяли або перешкождали залученню жінок у владу: формалізований підхід до ролі жінок у радянському суспільстві, партійні квоти, їх надмірна завантаженість на виробництві й сімейними проблемами, охопно з материнством, гендерні стереотипи. Підкреслено фіктивний або напівфіктивний статус жінки-депутата, дієздатність якої обмежувалася «особливостями» радянської виборчої системи та представницької гілки влади загалом.

Наголошено на актуальності залучення жінок у владу в сучасній Україні з метою оптимізації державних рішень і побудови справді демократичного суспільства.

Ключові слова: Українська РСР, повоєнний період, представницькі органи влади, жінки-депутатки.

Дослідження гендерних проблем в Україні останнім часом набирають обертів. З'явилося чимало праць, які висвітлюють права і становище жінок у різні історичні періоди (Черчович, 2013; Смольницька, 2011; Вороніна, 2019; Вронська, 2013), роль жінок у політиці (Богачевська-Хомяк, 1995; Тишко, 2019), економіці, науці й культурній сферах держави (Кісь, 2017). Величезний інтерес становлять праці, у яких представлено участь жіноцтва у Другій світовій війні (Стяжкіна, 2019), національно-визвольній боротьбі українського народу 1940–1950-х років (Гавришко, 2016), дисидентському русі (Добосhevська, 2021), їх перебування у радянських виправно-трудових таборах як політичних в'язнів (Кісь, 2020) тощо. Водночас, попри розмаїття досліджуваних проблем, досі є прогалини в з'ясуванні місця жінки в тоталітарному радянському минулому України. Як стверджує львівська дослідниця Оксана Кісь: «Жіночий досвід доби сталінізму досі практично не був у фокусі уваги дослідників, хоча масові політичні репресії – питома риса сталінізму – мали величезний вплив на повсякдення життя сотень тисяч українок» (Кісь, 2020, с. 13). Зокрема, до сьогодні бракує праць, які би висвітлювали сімейне становище радянських жінок, їхню роль на виробництві та в політиці, можливості творчої самореалізації тощо. Залишаються також нез'ясованими реальні й номінальні ролі радянських жінок-депутаток, які потрапляли у владу відповідно до партійних квот і переважно виконували функції «гвинтика» в добре налагодженому управлінському механізмі тоталітарної держави, зазнаючи подвійного утиску: як особистості і як жінки.

Актуальність дослідження зумовлена недостатнім рівнем вирішення гендерних проблем у сучасній Україні. Передовсім це пов'язано зі сімейними обов'язками, які перекладаються на жінок відповідно до т. зв. суспільного гендерного договору. А також тим соціальним вибором, який робить суспільство на користь необхідності підтримувати чоловіка в його кар'єрних просуваннях. Як наслідок, українські жінки постійно стикаються з дискримінацією у професійному і повсякденному житті. Для сучасних жінок усе ще проблема одержати керівну посаду, а заробляють вони в середньому на 30 % менше від чоловіків. Абсолютно недостатньо жіночих обличчя в українській політиці, адже в поточному скликанні парламенту жінки становлять лише 12 %, хоча вже зараз європейський рівень – понад 40 %, світовий – понад 25 %. Дослідження запропонованої теми може допомогти з усвідомленням сучасних жіночих реалій в Україні, висвітлити причини наявних проблем, і довести, що недовикористання жіночого потенціалу гальмує успішний розвиток країни.

Мета дослідження – окреслити роль і місце жінки-депутата в системі представницької влади УРСР та її виконавчих структур упродовж 1940–1980-х років; порівняти пропагований державою образ і реальне становище депутаток; висвітлити проблеми, з якими стикалися жінки-депутатки під час виконання службових обов'язків та в сімейному житті.

Шлях українських жінок до влади був складним та розвивався специфічно, що пов'язано з непростим історичним розвитком українських земель, розділених кордонами чужих держав, і тривкими гендерними стереотипами. Українки в царській Росії, як і все жіноче населення імперії, довгий час були віднесені до категорії політично неправоздатних громадян та могли користувалися лише обмеженим виборчим пра-

вом, яке залежало передовсім від майнового чи шлюбного стану претенденток. До того ж брати участь у виборах вони могли тільки через уповноважених осіб чоловічої статі (чоловіка або сина), що ще раз підтверджувало упослідженість становища жінки за царату. Відповідно скористатися виборчим правом могла дуже обмежена кількість осіб жіночої статі.

Загальним виборчим правом українські жінки змогли скористатися лише під час Першої світової війни, яка «стала вікном можливостей для українок у Російській імперії, на відміну від Австро-Угорщини, де більше звертали уваги на сексистські сентименти» (Вороніна, 2017). Уперше політичні права жіноцтва Російської імперії, зокрема й українки, отримало відповідно до постанови Тимчасового уряду, який змушений був відреагувати на вимоги Всеросійського союзу рівноправності жінок, учасниці якого під проводом феміністки Віри Фігнер 19 березня 1917 р. організували в Петербурзі багатотисячний жіночий мітинг. Унаслідок їхніх ультимативних заяв Державна дума надала жінкам політичні права, затвердивши поправку до виборчого закону: «Без різниці статі». А на Харківщині українські жінки того ж дня вже змогли скористатися виборчими правами, адже гласні Харківської міської думи ще 1 (15) березня 1917 р. на таємній нараді надали жінкам активне й пасивне право участі в перевиборах до міської думи. Тож 19 березня (1 квітня) до Харківської міської думи від Товариства взаємодопомоги працюючих жінок було обрано трьох представниць жіночої статі: Олену Десяткову, А. Чаплигіну (ім'я не встановлено) і М. Філіпову (ім'я не встановлено) (Вороніна, 2019).

Під час державотворчих процесів 1917–1922 рр. ідеї гендерної рівності на території Великої України одержали подальший розвиток. Жінки брали активну участь у підготовці Всеукраїнського національного конгресу у квітні 1917 р., який мав обрати перший парламент Української Народної Республіки (УНР) – Українську Центральну Раду (УЦР). Серед його делегатів шанованою учасницею була письменниця та діячка жіночого руху Людмила Старицька-Черняхівська, а письменницю Марію Грінченко (Загірну) на третій день роботи конгресу обрано до Президії зборів. Незважаючи на те, що законодавчо загальне виборче право, яке давало жінкам можливість обирати та бути обраними на рівні з чоловіками, Конституція УНР запровадила аж за рік, 19 квітня 1918 р., до складу УЦР – першого Всеукраїнського парламенту – було обрано 11 жінок, а згодом їхня кількість збільшилася до 21 (Оніщенко, 2016, с. 82). До Малої Ради – виконавчого органу УЦР – увійшли: Валерія О'Коннор-Вілінська, Зінаїда Мірна і Людмила Старицька-Черняхівська.

Проте конституційна гендерна рівність не робила жінок насправді рівними в політичних правах із чоловіками, адже багатьом із них бракувало освіти й досвіду громадсько-політичної діяльності, що виштовхувало їх на периферію подій. Не останню роль у маргіналізації жінок в українському політичному житті відігравали гендерні стереотипи, відповідно до яких домінантну роль у суспільстві відводили чоловікам. Зокрема, право ухвалювати найважливіші політичні рішення чоловіки надалі залишали за собою. Серед виступантів і дискусантів на Всеукраїнському національному конгресі не було жодної жінки. Як і немає жодного жіночого підпису під ухваленими тоді документами.

Процес підготовки виборів до Українських установчих зборів (УУЗ), що мали відбутися в січні 1918 р., виявився ще більше несправедливим щодо жіноцтва. Головна комісія у справах виборів до УУЗ складалася винятково з чоловіків, а серед кандидатів

у депутати жінок було обмаль. Зокрема, серед делегатів від Катеринославської, Київської, Полтавської і Волинської округ була лише одна жінка (Українські Установчі Збори), незважаючи на те, що активне й пасивне право участі у виборах мали особи обох статей. Проте це був справді демократичний досвід державотворення, до якого вперше залучено українське жіноцтво. Тож твердження більшовиків, що лише радянська влада надала українським жінкам рівні з чоловіками права, не відповідає дійсності. Тим більше, що до появи т. зв. Сталінської Конституції (1936) багато жінок у СРСР були позбавлені виборчих прав, з огляду на наявність у текстах Конституції СРСР 1918 р. і 1924 р. численних виборчих цензів, метою яких було надати право голосу лише прихильникам більшовицької партії. Відповідно, до виборчих урн не допускали жінок інтелігентних професій (окрім трудової інтелігенції) та осіб, які жили на нетрудові прибутки або використовували найману працю (колишніх землевласниць і власниць будинків, магазинів, фабрик, пекарень тощо). Багато жінок, зрештою як і представників чоловічої статі, були позбавлені виборчих прав через формалізований підхід до визначення категорії «позбавленців» та типові зловживання на місцях.

Загальним виборчим правом радянських жінок наділила лише т. зв. Сталінська Конституція, яка оголосила про виборчі права для всіх громадян СРСР, незалежно від расової та національної належності, статі чи віросповідання, освітнього рівня, соціального походження чи колишньої діяльності (Конституція). Партійні квоти забезпечували відносно сталу кількість представниць жіночої статі у владі, проте за домінантного в радянському суспільстві становища Всеросійської комуністичної партії (більшовиків) (ВКП(б)) (пізніше – Комуністичної партії Радянського Союзу (КПРС)), виборчі права громадян країни Рад, зокрема й жінок, перетворилися на фікцію, адже процес відбору кандидатів у владу надовго став прерогативою партійних і радянських владних структур.

Західноукраїнське жіноцтво вперше отримало політичні права внаслідок реформи 1907 р., яка наділяла загальним виборчим правом усіх чоловіків Австро-Угорської імперії від 24-х років, а жінки могли брати участь у виборах за умови відповідного майнового, шлюбного й освітнього стану. Загальним виборчим правом західноукраїнські жінки могли скористатися лише відповідно до Конституції Західноукраїнської Народної Республіки. Зокрема, Прокламація Української Національної Ради від 19 жовтня 1918 р. передбачала реалізацію влади на основі «загального, рівного, тайного і безпосереднього права голосування з пропорційним заступництвом» (Прокламація, 1918). Однак свій перший виборчий досвід жінки цього регіону здобули значно пізніше (у межах Другої Речі Посполитої), адже через події на фронтах вибори до установчих зборів новоутвореної республіки так і не відбулися.

Незважаючи на упосліджений статус українців у складі Другої Речі Посполитої, усі її громадяни, зокрема і представники національних меншин, отримали виборчі права відповідно до т. зв. Березневої Конституції 1921 р., яка декларувала демократичні стандарти. Відповідно, західноукраїнські жінки мали бути залучені до виборчих процесів нарівні з чоловіками. Однак під час виборів до польського сейму 1922 р. українці Східної Галичини масово бойкотували вибори, намагаючись у такий спосіб перешкодити легалізації польської влади у Східній Галичині, статус якої на той момент ще не був унормованим. Відтак українське представництво у вищому законодавчому органі Польщі здебільша було сформоване із представників Волині й Української хліборобської партії, члени якої брали участь у виборах попри оголошений бойкот, і

складалося винятково з чоловіків. Саме в цей час до сенату Другої Речі Посполитої було обрано українку з Волині Олену Левчанівську – членкиню Українського парламентського клубу, співзасновницю Міжнародної жіночої ліги за мир і свободу, яка активно боронила права українського населення, виступала в обороні простого люду, відстоювала права жінок, виступаючи на численних міжнародних форумах у Франції, Чехословаччині, Швейцарії (Розстріляна НКВС).

Процес інтеграції українських жінок у політику в Галичині затягувався через адміністративні шикани польської влади, непорозуміння в середовищі українського політикуму й «успадковані від попередньої епохи упередження і стереотипи» (Дядюк, 2017, с. 203). Проте частина жінок усе ж зуміла стати активним учасником виборчого процесу і навіть вибороти представництво в польському сеймі та сенаті впродовж двох виборчих каденцій 1928 р. і 1930 р. Послами до цих органів влади стали представниці Союзу українок Мілена Рудницька й Ольга Кісилевська, які вписали яскраву сторінку в роботу Української парламентської репрезентації, адже інколи відстоювали національні права українців значно послідовніше, ніж колеги-чоловіки. Проте, якщо взяти до уваги, що впродовж 1919–1939 рр. у польському парламенті працювало 50 жінок, із яких лише 2 – українки, то ситуація виглядає не надто оптимістично.

Отже, після Другої світової війни в межах УРСР опинилися жінки з різним громадсько-політичним та електоральним досвідом. Східноукраїнське жіноцтво внаслідок тривалої ідеологічної обробки та пережитих репресій змиралося зі своєю формальною роллю у виборчих ритуалах і фіктивним представництвом у владі та слухняно виконувало роль статистів у виборчому процесі, не виявляючи жодної політичної активності. Натомість мешканки Західної України навіть на рівні села виявляли високу політичну та громадянську активність, що робило їх свідомими симпатиками й учасниками антирадянського руху Опору. Неповних 2-х років присутності радянської влади на західноукраїнських землях під час першого етапу їхньої радянзації (1939–1941) виявилось недостатньо, щоб насадити мешканцям регіону радянську ментальність, тому під час перших повоєнних виборів до Верховних Рад СРСР і УРСР (1946–1947) західноукраїнські жінки нарівні з чоловіками підтримали бойкот виборів, який ініціювали учасники націоналістичного підпілля з метою делегітимізації радянської присутності в регіоні. Вони масово відмовлялися брати участь у передвиборчих заходах, виконувати обов'язки членів виборчих комісій і балотуватися у владу, а в день виборів уникали голосування (Стасюк, 2018а, 77–81). Жіночі антиурядові виступи (як одиничні, так і масові) переважали чоловічі кількісно та за емоційною напругою. Жінки зчиняли лемент на мітингах і передвиборчих зборах, вимагаючи наповнити магазини товарами, припинити незаконні репресії, повернути заарештованих чоловіків та виселенців зі Сибіру. У радянській партійній звітності й документах націоналістичного підпілля наведено чимало фактів, коли жінки розганяли виборчі комісії, нищили виборчу документацію, били представників влади тощо, зупиняючи виборчий процес на невизначений час (ГДА СБУ-2, арк. 15, 109–130; ГДА СБУ-3, арк. 149 та ін.). Лише на початку 1950-х років радянській владі вдалося приборкати публічні антирадянські настрої мешканців регіону та завершити основні процеси його радянзації.

Радянська система «народного представництва» лише зовні виглядала демократично, а де-факто нівелювала принцип розподілу влади, зосереджуючи її в руках партійного апарату. Ради як найвищого, так і місцевого рівнів були покликані імітувати

демократичні інституції в державі й не виконували належних функцій. Діяльність депутатів у цій системі влади жорстко контролювали партійні органи та виконавчі структури вищого рівня, відводячи «народним обранцям» доволі специфічну роль у суспільстві (Стасюк, 2018b, с. 227–235). Статус депутата в радянські часи не знайшов чіткого конституційного окреслення, а самі вони так і не змогли стати ефективним інструментом народовладдя. За таких обставин виконання депутатами своїх безпосередніх обов'язків було утрудненим, тим більше, коли йшлося про депутатів-жінок, адже їхні можливості у владі обмежувалися не лише специфікою політичної системи СРСР, а й гендерними стереотипами.

Згідно з радянською виборчою парадигмою, жінки мали бути масово представлені у владі. Зокрема, у найвищих представницьких структурах – не менше 30–35 %, а на місцевому рівні – 40–45 %. Стабільна кількість жінок у владі повинна була відображати гендерну політику держави, в основі якої були рівні права чоловіків і жінок, проте ніколи не була застосована на практиці, хоча кількість представниць слабкої статі із владними повноваженнями в радянському суспільстві постійно зростала. Зокрема, серед депутатів Верховної Ради УРСР I скликання була 81 жінка (26,6 %) (Гончаренко, 2007, с. 104–105), II скликання – 112 (26,99 %) (ЦДАВО-1, арк. 10), а в останньому складі депутатів XI скликання (1985–1990) – 234 (36 %). Проте головою Верховної Ради за всю історію УРСР була лише одна жінка – Валентина Шевченко (1985–1990).

На нижчих рівнях представницької влади кількість жінок серед депутатів варіювалася не лише залежно від періодів діяльності місцевих рад, а й їхнього рівня. Найбільше жінок потрапляло до міських і районних рад у містах, де проживала велика кількість жінок із вищою освітою, а відповідно, громадсько активних. Зокрема, до міських рад II скликання у грудні 1947 р. було обрано 5,853 (36,98 %) жінок, а до районних у містах – 3,939 (37,12 %) (ЦДАВО-1, арк. 10 зв.–11). Тоді ж досить багато жінок потрапило до сільських і селищних рад (74,149 (31,96 %) та 3,703 (34 %) відповідно), адже повоєнне суспільство було переважно жіночим. Водночас депутатами обласних та окружних рад стали лише 680 (27,44 %) і 168 (26,92 %) жінок, що можна пояснити вищим рівнем відповідальності депутатів цих рад, яку чоловіки традиційно воліли брати на себе. До того ж пріоритетом для комуністів у процесі формування владних структур була ідеологічна відданість кандидатів, а не гендерні показники. Тому, коли йшлося про те, щоби просунути у владу потрібну людину, це робили переважно в ущерб жінок. Так, секретар Тернопільського міському Комуністичної партії (більшовиків) України Світлана Кірілова під час затвердження списків кандидатів у депутати міської ради III скликання у квітні 1950 р. рекомендувала зменшити кількість жінок із 35 % до 34 % (ДАТО-2, арк. 1–2), як і голова Золочівського виконкому районної ради депутатів трудящих І. Луцюк (ім'я не встановлено) напередодні виборів до місцевих рад 1966 р. наполягав на зменшенні кількості жінок у складі Золочівської районної ради (ДАЛО-4, арк. 19). Відтак «чергові звіти знову і знову показували явну диспропорцію чоловіків і жінок у такій сфері, як управлінська діяльність» (Смольницька, 2011, с. 168).

Жінки-депутатки, незалежно від їхнього фаху та рівня освіти, значно частіше зазнавали критики чи зневажливого ставлення від виборців, що радше було реакцією людей на антидемократичність виборчої системи, а не на особисті якості особи. Зокрема, на Київщині напередодні виборів до Верховної Ради СРСР II скликання виборці різко розкритикували двох кандидаток у депутати: наукового співробітника

Всесоюзного науково-дослідного інституту цукрових буряків (тепер – Інститут біоенергетичних культур і цукрових буряків) Марину Василівну Гнатенко та токаря заводу імені 1 Травня м. Біла Церква Ганну Яківну Терещенко: «Знайшли кандидатів Гнатенко і Терещенко – ні розуму, ні освіти» (ГДА СБУ-1, арк. 253). На упередженість критики вказує наявність принаймні в однієї з кандидаток вищої освіти. Тож, імовірно, критикани перебували під впливом сталих гендерних стереотипів, які широко побутували в радянському суспільстві: «... переважно побутовий контекст діяльності жінки, погляд на неї передусім як на сексуальний об'єкт, її вторинність порівняно з чоловіком в інтелектуальному, культурному й суспільному плані» (Сремєєва, 2021).

У західноукраїнських областях результати виборів до представницьких органів влади за гендерними показниками дещо відрізнялися від загальноноєвропейських. Зважаючи на традиційну патріархальність тутешнього суспільства, під час виборів 1946–1947 рр. і 1950–1953 рр. до представницьких органів західноукраїнських областей потрапило значно менше жінок, ніж в інших регіонах УРСР. Так, від західних областей до обласних рад 3-ї каденції (23 лютого 1953 р.) було обрано 157 (27,3 %) жінок, а від решти областей УРСР – 659 (32 %). Зокрема, у Ворошиловградській обл. – 39 жінок, Одеській – 32, Полтавській – 42, Харківській – 46, тоді як у Волинській – 23, Львівській – 24, Тернопільській – 20, Чернівецькій – 19 (ЦДАВО-4, арк. 10). Ситуація вирівнялася лише на початку 1960-х років. Наприклад, до Львівської обласної ради VIII скликання 5 березня 1961 р. із 220 депутатів було обрано 79 (39,5 %) представниць прекрасної статі. Проте кількість жінок у владі ніколи не сягала 50 %, і це ще раз підтверджує, що «радянська партійна номенклатура мала яскраво виражену патріархальну сутність» (Пагіря, 2012).

Формування членів виконавчих комітетів Рад депутатів трудящих також відбувалося за принципом гендерної нерівності, до того ж тут дискримінація жінок була ще вищою. Зокрема, на 1 січня 1947 р. в УРСР серед членів облвиконкомів 25 тодішніх областей нараховувалася 281 особа, з них лише 11 жінок (4 %) (ЦДАВО-2, арк. 2). Посади голів облвиконкомів, заступників голів і секретарів традиційно відводили лише чоловікам. Лише в Полтавській обл. посаду заступника голови облвиконкому обіймала жінка (ЦДАВО-2, арк. 4). На нижчих рівнях представницької влади ситуація була не кращою. Головами міськвиконкомів працювали 4 жінки (2,3 %), заступниками голів – 9 (7 %), а серед членів виконкомів міських рад районного підпорядкування – 315 (24,2 %) жінок (ЦДАВО-2, арк. 94–97). Найнижчу управлінську ланку також майже винятково обіймали чоловіки. Зокрема, серед голів сільських і селищних рад Тернопільської обл. (939 осіб) було лише 7 (2 %) жінок (ДАТО-1, арк. 16). Чоловіки обіймали керівні посади навіть тоді, коли поступалися жінкам рівнем освіти й фаховості. Так, 1947 р. у складі Великомоштівського виконкому райради Львівської обл. були дві жінки з вищою освітою, проте головами райради та завідувачами відділів були чоловіки, які мали середню і початкову (ДАЛО-1, арк. 105–138). У 1949 р. серед призначенців на голову райрад у Львівській обл. також переважали чоловіки, хоча серед членів райвиконкомів були жінки з вищою та неповною вищою освітою. У Лопатинському, Золочівському, Краковецькому, Бібрському, Заболотцівському й інших районах на Львівщині серед голів сільрад не було жодної жінки і навіть посади секретарів обіймали чоловіки (ДАЛО-1, арк. 105–138).

З часом кількість жінок у виконавчих структурах місцевого рівня дещо збільшувалася, але вагомої цифри не досягла. Так, на 17 грудня 1950 р. серед членів

облвиконкомів УРСР нараховувалося уже 45 жінок (13 %), серед заступників голів облвиконкомів – 12 (13 %), серед секретарів облвиконкомів з'явилася 1 (4 %) (Чернігівська обл.) (ЦДАВО-3, арк. 12, 14–16). Проте ці цифри зайвий раз доводять, що радянські чоловіки, незважаючи на офіційну гендерну рівність, усе ж не хотіли поступатися жінкам владними повноваженнями. За влучним висловом польського дослідника Пйотра Ліпінські, вони охоче ділилися із представницями слабкої статі роботою, але не владою (Ліпінський, 2023).

Керованість процесу відбору жінок у владу підтверджують наративні джерела. Як впливає з низки інтерв'ю з респондентками, що погодилися пригадати свій досвід участі в радянських представницьких структурах, які провела авторка впродовж 2022–2023 рр., більшість жінок-депутаток потрапляли у представницьку владу не з власної волі, а за партійними рознарядками і квотами. Зокрема, Тамара Володимирівна Павлюк, депутатка Суворівської райради м. Одеси (1986–1988), яка під час обрання її депутатом працювала на Одеському цукрорафінадному заводі, згадує: «Це була рознарядка з підприємства, де я працювала після закінчення Київського технологічного інституту харчової промисловості. Була молодим спеціалістом – от мене і висунули» (Інтерв'ю-1). Інша респондентка підтверджує версію призначення у владу «згори»: «В радянські часи була така традиція, що більш-менш активних людей залучали (заставляли, просували) на різні громадські роботи. Я працювала, навчалася заочно в інституті, поступала на юридичний факультет Львівського державного університету, не ухилялася від якихось громадських навантажень. Так видно і відібрали» (Інтерв'ю-2).

Радянські жінки так і не стали повноправними представницями у владі не лише через низькі кількісні характеристики їхнього представництва в радах різних рівнів. Реальна влада у СРСР належала комуністам, а доступ до керівних партійних структур жінкам фактично був закритий. За весь період існування Радянського Союзу лише дві жінки були обрані членами Політбюро ЦК (Центрального комітету) КПРС – найвищого керівного органу партії – Єкатерина Фурцева (Єкатерина Фурцева) і Галина Сємьонова (Галина Семёнова). Газета «Діло» з цього приводу писала: «Треба сказати, що, не дивлячись на такий час поглиблення здобутків революції, жінки в СССР, здобувши собі дійсно чимало прав, замало досягали верхів влади. Здавалось би, що до них повинна належати половина всіх високих посад. Та дуже далеко до цього. Наприклад, рада народних комісарів СССР має аж 49 тек. А проте жінкам належить не 24 теки, а тільки 2 ... В УРСР справи жінок не кращі. На 26 тек РНК УССР жінці припала тільки одна – тека наркома соціального забезпечення. Вона належить Євдокії Легур, колгоспниці з Київщини. Заступницею Голови ВР УРСР є Поліна Радченкова, депутатка від ніженської виборчої округи, вчителька ... Щодо парламентської праці депутаток-жінок, то до цього часу вони нічим себе не виявили, були скоріше потрібними манікінами» (Гл. Л., 1939).

Низьку активність жінок під час сесійних засідань Верховних Рад СРСР і УРСР, а також місцевих рад підтверджують дані статистики: серед усіх виступів на сесіях ВР СРСР упродовж 1966–1973 рр. виступи жінок становили тільки 10,5 %. Відсоток виступів із питань освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення втричі вищий – 31 %, а з питань державного планування, міжнародних відносин і фінансів жінки не виступали ніколи (Тишко, 2019). На місцевому рівні спостерігалася аналогічна ситуація, про що свідчать документи обласних державних архівів. Зокрема, на сесіях

Львівської обласної ради впродовж 1947–1954 рр. голос серед 10–15 виступантів брали лише 1–2 жінки (ЦДАВО-2, арк. 2–6). Одарка Зеленко, депутатка Великобичківської селищної ради та Рахівської районної ради Закарпатської обл. у 1985–1990 рр., згадує: «Жінок було небагато, вони були неактивні. Вважаю, що на це впливали тогочасні квоти. Мало хто з жінок-депутатів знали проблеми свого села, не цікавилися громадським життям, були інертні» (Інтерв'ю-3). Низьку активність жінок-депутаток підтверджує і Ніна Астахова (Виговська), депутат Житомирської міської ради в 1970–1980-х роках: «Чоловіків було в раді більше і виступали в основному чоловіки. А жінки були присутніми на сесіях і в комісіях працювали – освітянській, охорони здоров'я» (Інтерв'ю-4).

Проте навіть найактивніші жінки-депутатки не мали можливості реалізовувати свої повноваження вповні, адже їхні запити до представників влади, сформульовані на основі наказів виборців, часто ігнорували. Зокрема, одна з депутаток Львівської обласної ради Єлизавета Петрівна Конобаєва, доповідаючи на IV сесії облради 14 вересня 1953 р. про недостатню кількість дитячих садків у Львові, наголосила на безуспішних спробах порушити цю проблему перед членами облвиконкому: «Матері звертаються до мене як до депутата з проханням влаштувати дітей. Але, на жаль, і від нас, депутатів, відпекуються, і неможливо допомогти матері влаштувати дитину» (ДАЛО-3, арк. 61).

Через усвідомлення своєї неспроможності та недієздатності в статусі депутата більшість моїх респонденток згадують про свою депутатську діяльність неохоче, адже вони не були активними учасницями процесу. У їхніх спогадах переважають фрази на кшталт: «пам'ятаю виключно присутність на сесіях, не пам'ятаю навіть роботу в комісіях», «здавалося, що щось відбувається, на що ти не маєш жодного впливу», «ми чітко розуміли, що це чиста бутафорія, яку треба відбутися, тому що такий порядок» тощо. Цікаво, що жінки-депутатки чітко усвідомлювали подвійні стандарти радянської влади, проте не вважали за потрібне про це говорити, адже в Радянському Союзі всі жили в умовах паралельної реальності. Зокрема, депутатка Шевченківської райради м. Львова (1988–1990) Ірина Мацепура на запитання, чи висловлювали виборці антирадянські погляди, відповіла: «... були люди, які казали, що ця влада вже стомила, жити тяжко, в капіталізмі все краще і т. д., але це швидше був побутовий рівень, ніж антирадянські висловлювання. Як реагувала? Та нормально, наче всі так думали. Шевченківський район у Львові – це промисловий район. Ми розуміли, що французи краще шиють, ніж наші 5 фабрик, а німці і югослави роблять краще взуття, ніж львівський “Прогрес”. А про політичний устрій Заходу ми лиш знали, що там багатопартійна система, а от що воно таке – не розуміли. “Залізна завіса” свою справу зробила» (Інтерв'ю-2).

Чи не єдиною жінкою-депутатом в УРСР, яка наважилася виступити із критикою управлінських рішень, виявилася західноукраїнська письменниця Дарія Полотнюк (Ірина Вільде). 10 березня 1949 р. вона написала листа Йосифові Сталіну (Йосиф Сталин), у якому вимагала зупинити русифікацію України (Вільде, 1949), наголосивши, що, утискаючи українську мову, влада порушує принципи ленінської національної політики. Водночас вона подавала петиції в різні інстанції з вимогою звільнити репресованих повстанців і членів їхніх сімей, домагалася правдивого висвітлення української історії у школах. До сьогодні залишається загадкою, чому вона не була репресована сталінським режимом. Імовірно, її рятувало знайомство з багатьма

впливовими людьми в державі, письменницький статус і харизма, а в останні роки – перебування у психіатричній лікарні, адже тривала публічна та внутрішня опозиція до влади позначилася на її психічному здоров'ї.

Натомість жінки, які мали реальну владу, невтомно реалізовували лінію партії. Мова передовсім про Валентину Шевченко – голову Президії Верховної Ради УРСР, депутатку Верховної Ради УРСР і СРСР, членкиню ЦК КПРС, яка ввійшла в історію як одна з найреакційніших керівників Радянської України. На її совісті замовчування інформації про Чорнобильську трагедію, підписання Постанови про відмову в помилуванні воюючої Української повстанської армії Івана Гончарука, якого розстріляли 1989 р., паплюження української національної символіки на засіданнях Верховної Ради УРСР та ін.

Загалом, можна висувати, що комуністи не провадили виваженої гендерної політики, а залучення певної кількості жінок у владу було викликане бажанням надати процесу демократичності й максимально використати управлінський потенціал населення. Призначаючи жінок на певні посади, партійці передовсім брали до уваги їхню здатність виконувати управлінські обов'язки, а не гендерну належність (Немов, 2011, с. 246–262). Хоч далеко не всі жінки, на яких, згідно з радянською гендерною парадигмою, покладалися обов'язки матері, домогосподарки, працівниці на виробництві чи в сільському господарстві, прагнули брати на себе ще й управлінські функції. Водночас посягати на традиційно чоловічу управлінську сферу наважувалася далеко не кожна жінка через наявні в суспільстві гендерні стереотипи, які радянська влада так і не змогла подолати. Зрештою, цього можна було очікувати від влади, яка більше керувалася політичним престижем держави, ніж гармонійним розвитком суспільства та його добробутом. На жаль, у сучасній Україні продовжують побутувати чимало радянських гендерних практик. У багатьох чоловіків присутність представниць прекрасної статі в політиці викликає легке роздратування або ж поблажливе ставлення. І це в час, коли жінки давно довели свою здатність не гірше за чоловіків виконувати технічно-бюрократичні функції державних службовців, приймати виважені рішення діяти фахово й рішуче. Масове залучення жінок у політику кардинально впливатиме на зміст і стиль прийняття державних рішень, а відтак допоможе побудувати здорове демократичне суспільство, де будуть повністю реалізовані права людини.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Богачевська-Хомяк, М. (2018). *Білим по білому: жінки у громадському житті України 1884–1939 рр.* Львів.

Вороніна, М. (2017). Від «рівноправки» до «радянської жінки». Хто в Україні вперше надав жінці право голосу? <https://povaha.org.ua/vid-rivnopravky-do-radyanskoji-zhinky-hto-v-ukrajini-vpershe-nadav-zhintsi-pravo-holosu/>

Вороніна, М. (2019). Тисячолітній шлях до виборчого права: які владні повноваження мали жінки в Україні з Х по XX сторіччя? *Гендер в деталях*. <https://genderindetail.org.ua/season-topic/polityka/tisyacholitniy-shlyah-do-viborchogo-prava-yaki-vladni-povnovazhennya-mali-zhinki-v-ukraini-z-h-po-hh-storichchya-134905.html>

Вронська, Т. (2013). *Упокорення страхом. Сімейне заручництво у каральній практиці радянської влади, 1917–1953 рр.* Київ: Темпора.

Гавришко, М. (2016). Чоловіки, жінки і насильство в ОУН і УПА у 1940–1950-х роках. *Український історичний журнал*, 4, 89–107.

ГДА СБУ-1: Галузевий державний архів Служби безпеки України (ГДА СБУ), ф. 6, оп. 7, спр. 4, т. 3.

ГДА СБУ-2: ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 38.

ГДА СБУ-3: ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 39.

Гл. Л. (1939, 1 серпня). Державні діячки в ССРСР («Не всі куховарки стають дипломатами»). *Діло*, 172.

Гончаренко, В. (2007). Організація та діяльність Верховної Ради УРСР за Конституцією Української РСР 1937 р. *Вісник академії правових наук України*, 4. Київ, 104–105.

ДАЛО-1: Державний архів Львівської області (Держархів Львівської обл.), ф. Р-221, оп. 2, спр. 2545.

ДАЛО-2: Держархів Львівської обл., ф. Р-221, оп. 2, спр. 2558.

ДАЛО-3: Держархів Львівської обл., ф. Р-221, оп. 2, спр. 2791.

ДАЛО-4: Держархів Львівської обл., ф. Р-221, оп. 2, спр. 5538.

ДАТО-1: Державний архів Тернопільської області (Держархів Тернопільської обл.), ф. 1, оп. 1, спр. 944.

ДАТО-2: Держархів Тернопільської обл., ф. 1, оп. 1, спр. 1888.

Добошевська, А. (2021). Участь жінок у дисидентському русі 60–80-х років в Україні. *Слухати, чути, розуміти: усна історія України ХХ–ХХІ століть*. Київ: ТОВ «АРТ КНИГА», 235–254.

Дядюк, М. (2017). Змагання за представницьку рівність: політична діяльність жінок у міжвоєнній Галичині. В О. Кісь (ред.), *Українські жінки у горнилі модернізації*. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 203.

Єремєєва, К. (2021). *Трудівниця, жертва, споживачка: жіночі образи в радянській сатурі*. <https://ua.boell.org/uk/2021/10/22/trudivnytsya-zhertva-spozhyvachka-zhinochi-obrazy-v-radyanskiy-satyr>

Інтерв'ю-1: Інтерв'ю з Тамарою Володимирівною Павлюк, 1962 р. н., записане у м. Одеса 22 вересня 2021 р. *Архів автора*.

Інтерв'ю-2: Інтерв'ю з Іриною Олександрівною Мацепурою, 1968 р. н., записане у м. Львів 17 липня 2022 р. *Архів автора*.

Інтерв'ю-3: Інтерв'ю з Одаркою Дмитріївною Зеленко, 1952 р. н., записане у м. Івано-Франківську 3 вересня 2022 р. *Архів автора*.

Інтерв'ю-4: Інтерв'ю з Ніною Миколаївною Астаховою (Виговською), 1945 р. н., записане у м. Житомир 15 жовтня 2021 р. *Архів автора*.

Ірина Вільде – лист Сталіну. (2010). <https://tin-tina.livejournal.com/116000.html>

Кісь, О. (2008). *Жінка в традиційній українській культурі: друга половина ХІХ – початок ХХ ст.* Львів.

Кісь, О. (ред.). (2017). *Українські жінки у горнилі модернізації*. Харків: КСД.

Кісь, О. (2020). *Українки в ГУЛАГУ: вижити значить перемогти*. Львів; Дрогобич: Коло.

Конституція (Основной закон) Союза Советских Социалистических Республик. (1977). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001400-77#Text>

Ліпінський, П. (2023, 12 січня). Політика і каструлі. Права жінок у Польській Народній Республіці. *Нова Польща*. <https://novapolshcha.pl/article/politika-i-kastruli-prava-zhinok-u-polskii-narodnii-respublici/>

Немов, М. (2011). Висування кандидатів до рад депутатів трудящих різного рівня в УРСР як один із методів контролю за українським суспільством (друга половина 1950-х – 1980-х рр.). *Історія України: маловідомі імена, події, факти*, 37, 246–262.

Онiщенко, О. (2016). Жiнки в Українській Центральній Раді. *Лiтература та культура Полiсся. Серія «Iсторичні науки»*, 85 (6), 81–90. https://genderindetail.org.ua/netcat_files/67/75/Zh_nki_v_UTsR_stattya.pdf

Пагір'я, О. (2012, 8 березня). Гендер по-радянськи: навантаження жiнки в СРСР звужувало коло обов'язків чоловіка. *Український тиждень*.

Проклямація Української Національної Ради від 19 жовтня 1918 року. (1918). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0007300-18#Text>

Розстріляна НКВС: Олена Левчанівська, перша українка-сенаторка Польща. (2025, 21 квітня). *Волинські новини*. <https://www.volynnews.com/news/all/rozstriliana-nkvs-olena-levchanivska-persha-ukrayinka-senatorka-polshch/>

Смольницька, М. (2011). Жiнка в радянському суспільстві: офіційний образ і реальна практика. *Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика*, 16. Київ, 162–174.

Стасюк, О. (2018а). День виборів до Верховної Ради СРСР 10 лютого 1946 року у західноукраїнських областях УРСР. *Гілея: науковий вісник: зб. наук. праць*, 136 (9). Київ, 77–81.

Стасюк, О. (2018b). Статус радянського депутата та його становище в суспільстві. *Взаємодія інституцій суспільства в Україні у другій половині ХІХ–ХХ ст. Західні землі*. Львів, 227–235.

Стяжкіна, О. (2019). *Стигма окупації. Радянські жінки у самобаченні 1940-х років*. Київ: Дух і літера.

Тишко, І. (2019). Жiнки в політиці України: 100 років еволюції. *Гендер в деталях*. <https://genderindetail.org.ua/season-topic/polityka/zhinki-v-polititsi-ukraini-100-rokiv-evolyutsii-134913.html>

Українські Установчі Збори. (б. р.). *Вікіпедія*. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96_%D0%A3%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D1%87%D1%96_%D0%97%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%B8#:

ЦДАВО-1: Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України), ф. 1, оп. 18, спр. 50.

ЦДАВО-2: ЦДАВО України, ф. Р-1, оп. 20, спр. 71.

ЦДАВО-3: ЦДАВО України, ф. Р-1, оп. 20, спр. 214.

ЦДАВО-4: ЦДАВО України, ф. Р-1, оп. 20, спр. 378.

Чертович, І. (2013). Українки у Львові на початку ХХ століття: в світлі щоденних практик. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія*, 1 (1). Тернопіль, 13–20.

REFERENCES

Bohachevska-Khomiak, M. (2018). *Bilym po bilomu: zhinky u hromadskomu zhytti Ukrainy 1884–1939 rr.* Lviv (in Ukrainian).

Voronina, M. (2017). *Vid «rivnopravky» do «radianskoi zhinky»*. *Khto v Ukraini vpershe nadav zhintsy pravo holosu?* <https://povaha.org.ua/vid-rivnopravky-do-radyanskoji-zhinky-hto-v-ukraini-vpershe-nadav-zhintsy-pravo-holosu/> (in Ukrainian).

Voronina, M. (2019). Tysiacholitni shliakh do vyborchoho prava: yaki vladni povnovazhennia maly zhinky v Ukraini z X po XX storichchia? *Hender v detaliakh*. <https://genderindetail.org.ua/season-topic/polityka/tisyacholitniy-shlyah-do-viborchogo-prava-yaki-vladni-povnovazhennya-mali-zhinki-v-ukraini-z-h-po-hh-storichchya-134905.html> (in Ukrainian).

Vronska, T. (2013). *Upokorennia strakhom. Simeine zaruchnytstvo u karalnii praktytsi radianskoi vlady, 1917–1953 rr.* Kyiv: Tempora (in Ukrainian).

Havryshko, M. (2016). Choloviky, zhinky i nasylstvo v OUN i UPA u 1940–1950-kh rokakh. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 4, 89–107 (in Ukrainian).

Haluzevyi derzhavnyi arkhiv Sluzhby bezpeky Ukrainy (HDA SBU), f. 6, op. 7, spr. 4, t. 3 (in Ukrainian).

HDA SBU, f. 13, spr. 376, t. 38 (in Ukrainian).

HDA SBU, f. 13, spr. 376, t. 39 (in Ukrainian).

Il. L. (1939, Serpen 1). Derzhavni diiachky v SSSR («Ne vsi kukhovarky staiut' dyplomatomy»). *Dilo*, 172 (in Ukrainian).

Honcharenko, V. (2007). Orhanizatsiia ta diialnist Verkhovnoi Rady URSR za Konstytutsiieiu Ukrainskoi RSR 1937 r. *Visnyk akademii pravovykh nauk Ukrainy*, 4. Kyiv, 104–105 (in Ukrainian).

Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti (Derzharkhiv Lvivskoi obl.), f. R-221, op. 2, spr. 2545 (in Ukrainian).

Derzharkhiv Lvivskoi obl., f. R-221, op. 2, spr. 2558 (in Ukrainian).

Derzharkhiv Lvivskoi obl., f. R-221, op. 2, spr. 2791 (in Ukrainian).

Derzharkhiv Lvivskoi obl., f. R-221, op. 2, spr. 5538 (in Ukrainian).

Derzhavnyi arkhiv Ternopilskoi oblasti (Derzharkhiv Ternopilskoi obl.), f. 1, op. 1, spr. 944 (in Ukrainian).

Derzharkhiv Ternopilskoi obl., f. 1, op. 1, spr. 1888 (in Ukrainian).

Doboshevska, A. (2021). Uchast zhinok u dysydentskomu rusi 60–80-kh rokiv v Ukraini. *Slukhaty, chuty, rozumity: usna istoriia Ukrainy XX–XXI stolit.* Kyiv: TOV «ART KNYHA», 235–254 (in Ukrainian).

Diadiuk, M. (2017). Zmahannia za predstavnytsku rivnist: politychna diialnist zhinok u mizhvoienii Halychyni. In O. Kis (Ed.), *Ukrainski zhinky u hornyli modernizatsii.* Kharkiv: Klub simeinoho dozvillia, 203 (in Ukrainian).

Yeremieieva, K. (2021). *Trudivnytsia, zhertva, spozhyvachka: zhinochi obrazy v radianskii satyri.* <https://ua.boell.org/uk/2021/10/22/trudivnytsya-zhertva-spozhyvachka-zhinochi-obrazy-v-radyanskiy-satyri> (in Ukrainian).

Interviu z Tamaroiu Volodymyrivnoiu Pavliuk, 1962 r. n., zapysane u m. Odesa 22 veresnia 2021 r. [Interview]. *Arkhiv avtora* (in Ukrainian).

Interviu z Irynoi Oleksandrivnoiu Matsepuroiu, 1968 r. n., zapysane u m. Lviv 17 lypnia 2022 r. [Interview]. *Arkhiv avtora* (in Ukrainian).

Interviu z Odarkoiu Dmytriivnoiu Zelenko, 1952 r. n., zapysane u m. Ivano-Frankivsku 3 veresnia 2022 r. [Interview]. *Arkhiv avtora* (in Ukrainian).

Interviu z Ninoiu Mykolaivnoiu Astakhovoiu (Vyhovskoiu), 1945 r. n., zapysane u m. Zhytomyr 15 zhovtnia 2021 r. [Interview]. *Arkhiv avtora* (in Ukrainian).

Iryna Vilde – lyst Stalinu. (2010). <https://tin-tina.livejournal.com/116000.html> (in Ukrainian).

Kis, O. (2008). *Zhinka v tradytsiinii ukrainskii kulturi: druha polovyna XIX–pochatok XX st.* Lviv. (in Ukrainian).

Kis, O. (Ed.). (2017). *Ukrainski zhinky u hornyli modernizatsii.* Kharkiv: KSD (in Ukrainian).

Kis, O. (2020). *Ukrainky v HULAHU: vyzhyty znachyt peremohty.* Lviv; Drohobych: Kolo (in Ukrainian).

Konstytutsiia (Osnovnoi zakon) Soiuzu Sovetskykh Sotsyalystrycheskykh Respublyk. (1977). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001400-77#Text> (in Russian).

Lipynskiy, P. (2023, Sich 12). Polityka i kastruli. Prava zhynok u Polskii Narodnii Respublitsi. *Nova Polshcha*. <https://novapolshcha.pl/article/polityka-i-kastruli-prava-zhynok-u-polskii-narodnii-respublici/> (in Ukrainian).

Niemov, M. (2011). Vysuvannia kandydativ do rad deputativ trudyashchykh ryznoho rinvnia v URSR yak odyz iz metodiv kontroliu za ukrainskym suspilstvom (druha polovyna 1950-kh – 1980-kh rr.). *Istoriia Ukrainy: malovidomi imena, podii, fakty*, 37, 246–262 (in Ukrainian).

Onishchenko, O. (2016). Zhynky v Ukrainskii Tsentralnii Radi. *Literatura ta kultura Polissia. Seriia «Istorychni nauky»*, 85 (6), 81–90. https://genderindetail.org.ua/netcat_files/67/75/Zh_nki_v_UTsR_stattya.pdf (in Ukrainian).

Pahiria, O. (2012, Berezen 8). Hender po-radiansky: navantazhennia zhynky v SRSR zvuzhuvalo kolo oboviazkiv cholovika. *Ukrainskyi tyzhden* (in Ukrainian).

Proklamatsiia Ukrainskoi Natsionalnoi Rady vid 19 zhovtnia 1918 roku. (1918). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0007300-18#Text> (in Ukrainian).

Rozstriliana NKVS: Olena Levchanivska, persha ukrainka-senatorka Polshcha. (2025, Kviten 21). *Volynski novyny*. <https://www.volynnews.com/news/all/rozstriliana-nkvs-olena-levchanivska-persha-ukrayinka-senatorka-polshch/> (in Ukrainian).

Smolnitska, M. (2011). Zhynka v radianskomu suspilstvi: ofitsiyni obraz i realna praktyka. *Ukraina XX st.: kultura, ideolohiia, polityka*, 16. Kyiv, 162–174 (in Ukrainian).

Stasiuk, O. (2018a). Den vyboriv do Verkhovnoi Rady SRSR 10 liutoho 1946 roku u zakhidnoukrainskykh oblastiakh URSR. *Hileia: naukovyi visnyk: zb. nauk. prats*, 136 (9). Kyiv, 77–81 (in Ukrainian).

Stasiuk, O. (2018b). Status radianskoho deputata ta yoho stanovyshe v suspilstvi. *Vzaiemodiia instytutsii suspilstva v Ukraini u druhii polovyni XIX–XX st. Zakhidni zemli*. Lviv, 227–235 (in Ukrainian).

Stiazhkina, O. (2019). *Styhma okupatsii. Radianski zhynky u samobachenni 1940-kh rokiv*. Kyiv: Dukh i litera (in Ukrainian).

Tyshko, I. (2019). Zhynky v politytsi Ukrainy: 100 rokiv evoliutsii. *Hender v detaliakh*. <https://genderindetail.org.ua/season-topic/polityka/zhynki-v-polititsi-ukraini-100-rokiv-evoliutsii-134913.html> (in Ukrainian).

Ukrainski Ustanovchi Zbory. (n. d.). *Vikipediia*. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96_%D0%A3%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D1%87%D1%96_%D0%97%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%B8#: (in Ukrainian).

Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy (TsDAVO Ukrainy), f. 1, op. 18, spr. 50 (in Ukrainian).

TsDAVO Ukrainy, f. R-1, op. 20, spr. 71 (in Ukrainian).

TsDAVO Ukrainy, f. R-1, op. 20, spr. 214 (in Ukrainian).

TsDAVO Ukrainy, f. R-1, op. 20, spr. 378 (in Ukrainian).

Cherchovych, I. (2013). Ukrainky u Lvovi na pochatku XX stolittia: v svitli shchodennykh praktyk. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Seriia: Istoriia*, 1 (1). Ternopil, 13–20 (in Ukrainian).

Oleksandra STASIUK

Doctor of Historical Sciences

Senior Research Fellow of the Department of Contemporary History

I. Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies of the NAS of Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2957-0432>

e-mail: ol_stasuk@ukr.net

WOMEN IN THE ORGANS OF SOVIET PEOPLE'S POWER (THE CASE OF THE USSR IN THE 1940^s–1980^s YEARS)

The article examines the acquisition of political rights by Ukrainian women in historical retrospect, noting the complexity and discreteness of the process. Ukrainian women were the first to receive the right to vote within the Russian Empire (1917), but were unable to fully use them due to the Bolshevik coup, which returned the country to the old dictatorial system of government.

Western Ukrainian women in interwar Poland managed to become active participants in the process, winning representation in the Polish Sejm and Senate during two electoral cadences in 1928 and 1930. Although there were only two female representatives, M. Rudnytska and O. Kiselevska, their involvement serves as a notable and effective example of Ukrainian women's participation in representative bodies of power within a relatively democratic system.

The paper highlights the role of Ukrainian women in the representative bodies of power of the USSR in the post-war period. The duties of women deputies and their position in society are analysed. Based on the materials of state archives narrative sources the author shows the, the real situation of women deputies and the impossibility of exercising their deputy powers in the conditions of the command and control system and strict party dictates.

The article notes that despite the loud statements of the Soviet leadership about the active participation of women in the socio-political life of the country, Soviet women's representation in government was significantly inferior to men's and reached only 30–35 %. However, if we take into account that throughout human history there has been no example of parity in gender governance, and the situation in other countries where women did not have voting rights at all, the Soviet statistics are truly impressive. The article presents statistics on the number of women in representative structures and executive committees of the Soviets at various levels. The author points out the factors that facilitated or hindered women's involvement in government: a formalized approach to the role of women in Soviet society, party quotas, excessive workload of women at work and family problems, including motherhood, and gender stereotypes. The author emphasizes the fictitious or semi-fictitious status of a woman deputy, whose legal capacity was limited by the «peculiarities» of the Soviet electoral system and the representative branch of government in general.

The author emphasizes the relevance of women's involvement in government in modern Ukraine in order to optimize government decisions and build a truly democratic society.

Key words: Ukrainian SSR, post-war period, representative bodies of power, women deputies.